

Kapitel 2

Commons-begrebets udvikling

Fra tragedie til komedie og håb om et andet samfund

Erik Christensen

Commons-begrebet bliver oftest brugt som en rent historisk betegnelse for de fælles jorder, hvor der eksisterede en fælles ejendomsret i det feudale England. Og på dansk dækker det tilsvarende begreb fælled de ofte udyrkede græsgange i det tidligere landsbyfællesskab.

I de sidste 30 år har commons-begrebet undergået en nærmest betydningsmæssig eksplosion forstået således, at det efter at været blevet genopdaget i den internationale samfundsvidenskabelige og politiske litteratur i 1970'erne, har fået en stadig mere vidtforgrenet betydning.

Begrebet er derved blevet et godt eksempel på det, den amerikanske, politiske teoretiker William Connolly (1993) har kaldt "essentially contested concepts", som kan oversættes til væsentligt omstridte begreber. Det er begreber, hvorom der til stadighed eksisterer væsentlig faglig, videnskabelig og politisk uenighed omkring definitionen og afgrænsningen af. Mange centrale samfundsvidenskabelige begreber har en sådan karakter, f.eks. demokrati- og magtbegrebet. Om disse begreber kan man aldrig forvente, at der opnås en faglig/politisk konsensus. Det hænger sammen med disse begrebers karakter og struktur. Det er begreber, som på grund af deres kompleksitet med forskellige dimensioner og indhold af klare værdidomme, er åbne for forskellige fortolkninger.

Commons-begrebet er et eksemplarisk eksempel på, hvorledes et begreb over tid af forskellige videnskabelige og politiske miljøer kan blive udfoldet med stadig flere dimensioner og derved få nye betydninger ved at blive koblet sammen med nye begrebssammenhænge og -modsætninger.

I det følgende vil jeg forsøge at give en oversigt over 40 års forskningspolitisk historie igennem en analyse af nogle betydningsfulde bidrag i denne proces.

Begrebet commons blev med ét kendt og brugt især i store dele af miljøvidenskaben og miljøbevægelsen, da den amerikanske biolog Garrett Hardin i 1968 skrev en artikel i tidsskriftet *Science* med titlen ”The Tragedy of the Commons”. Han skabte hermed en meget stærk metafor (billede) for, hvorledes en fælles ressource overudnyttes og ødelægges, hvis enkeltindivider udelukkende forfølger deres private, økonomiske interesser i udnyttelsen af denne ressource. Derved blev commons-begrebet og tanker om fællesej af naturressourcer for mange forbundet med en negativ tilstand og udvikling, der kun kunne undgås ved skabelse af privat ejendomsret.

Tragediebegrebet er siden blevet hængende ved commons-begrebet i store dele af opinionen og dele af den videnskabelige verden. Dog skete der noget væsentligt i begyndelsen af 1980’erne. En række amerikanske politologer, økonomer og historikere, der alle var præget af en institutionel synsvinkel, skabte et nyt og mere neutralt, videnskabeligt commons-begreb. I den proces spillede politologen Elinor Ostrom (1986 og 1990) en central rolle.

Denne gruppe af forskere afviste Hardins tragedie som et specielt tilfælde. Commons fungerede rent faktisk mange steder uden at ende i tragedier, hvorfor disse forskere satte sig for at beskrive og analysere betingelserne for, at commons kunne være en succesfuld organisationsform. Commons kom derved tilbage på den samfundsvidenskabelige scene som et interessant forskningsområde i forhold til udvikling af en ny miljøforvaltning.

I 1993 udgav det berømte engelske miljøtidsskrift *The Ecologist* et særnummer med titlen ”Whose Common Future - Reclaiming the Commons” (1993) i forlængelse af den store internationale miljøkonference i Rio i 1992 og debatten om Brundtlandrapporten ”Our Common Future” (1987). Her blev for første gang formuleret sloganet ”Reclaiming the Commons”, et krav om tilbagelevering af commons til fællesskabet (samfundet). Commons bliver nu defineret som et positivt, politisk begreb, der indgik i formuleringen af et

nyt slogan. Den historiske og igangværende globale industrialiseringsproces blev fortolket som en ”enclosure”-proces (indhegningsproces). *Ecologist* så derfor miljøbevægelsens mål som det at bekæmpe de nuværende tendenser til enclosure ved at kæmpe for at bevare og genoprette forskellige former for commons-organisationer (fælleseje og fællesbrug af ressourcer). Man vendte derved Hardins problemformulering på hovedet. Hvor Hardin havde knyttet tragediebegrebet til eksistensen af commons, knyttede *Ecologist* tragedien til opløsningen af commons, hvorfor man i stedet for at tale om ”The Tragedy of Commons” talte om ”The Tragedy of Enclosure”.

Commons-begrebet startede med at være et element i en fortælling om en tragedie, så blev det et element i en ny samfundsvidenskabelig paradigmedannelse for siden at blive element i en fortælling om en ny social bevægelse.

Fortællingen om et negativt skræmmescenarie

Hardins metafor ”The Tragedy of Commons” er kommet til at stå som symbol for den tilsyneladende uforenelige konflikt mellem privatinteresser og det fælles bedste, hvor der ligger en tendens (historie) om, at det fælles bedste er (den uundgåelige) taber.

I artiklen fra 1968 brugte Hardin billedet med fælleden (græsningsarealerne) forstået som en række bønder, der alle sætter deres kvæg ud på en fælled:

”Forstil dig en græsgang, der er åben for alle. Det må forventes, at hver bonde vil prøve at holde så mange kreaturer som muligt på fælleden. Sådan en ordening kan fungere rimeligt tilfredsstillende i århundreder på grund af stammemæssige krige, krybskytteri og sygdom, som vil holde antallet både af mennesker og dyr tilpas nede under grænsen for landområdets bæredygtighed. Til sidst kommer imidlertid erkendelsens dag, som er dagen, hvor det langsigtede mål for social stabilitet bliver virkelighed. På det punkt vil den iboende logik i fælleden ubarmhertigt skabe en tragedie ... Hvad er nytten for mig af at tilføje et dyr mere til min flok?... Denne nytte har både en negativ og en positiv komponent.

Den positive del er en funktion af forøgelsen af ét dyr. På grund af at bonden modtager hele provenuet fra salget af det ekstra dyr, er den positive nytte næsten plus 1.

Den negative del er en funktion af den ekstra overgræsning, som er skabt af det ekstra dyr. Men da virkningen af overgræsningen bliver delt af alle bønder, bliver den negative fordel for hver enkelt beslutningstagende bonde kun en del af minus 1.

Hver mand er låst fast i et system, som tvinger ham til at forøge sin flok uden grænser i en verden, som er begrænset ... Ødelæggelse er den endestation, imod hvilken alle mennesker hastigt bevæger sig, hver forfølgende sin egen interesse i et samfund, som tror på frihed i fælleden. Frihed i en fælled bringer ødelæggelse for alle” (Hardin, 1968, s. 1244).

Med andre ord: hvis den enkelte bonde forsøger at maksimere sin nytte, og han ignorerer og ikke er med til at bære de omkostninger, som hans handlinger påfører den fælles ressource, vil denne ressource langsomt blive overudnyttet og langsomt ødelagt. Hver for sig har de enkelte bønder optrådt privatøkonomisk rationelt på kort sigt, men effekten af deres handlinger er den langsigtede ødelæggelse af deres fælles livsgrundlag. Hardin går endda så langt, at han kalder det en iboende logik i systemet, som skaber tragedien. Samtidig er det værd at bemærke, at han forbinder commons-begrebet med frihedsbegrebet. Hermed mener han, at det karakteristiske ved commons er en ubegrænset frihed for alle, der fører til ødelæggelse og ruin.

Fælleder kunne derfor kun forsvares, hvor der eksisterede ”en lav befolkningstæthed”. Da befolkningstallet steg, måtte fællederne ifølge Hardin ophæves og indskrænkes (enclosure). Derfor bliver den historiske enclosure-bevægelse, man har kunnet iagttage, anset for et nødvendigt gode af Hardin, selvom denne bevægelse altid har betydet indskrænkning af nogles frihed.

Man kunne anlægge et helt andet perspektiv på den strukturelt fastlåste situation, som Hardin beskriver, ved at spejlvende problemstillingen. Hvad er problemet? Er det den frie græsningsret? Eller er det konkurrencen mellem bønderne? Det har John Vandermeer (1996) gjort ved, i stedet for at acceptere metaforen ”The Tragedy of Commons”, at bruge en anden metafor (billede), nemlig ”The tragedy of privately owned sheeps”. Problemet bliver nu flyttet fra den ”frie” fælled til eksistensen af flere privatejede og konkurrerende fåreflokke. Det viser forskellige metaforers store betydning for, hvilke problemer man ser.

Det ejendommelige er imidlertid også, at det, Hardin i 1968-artiklen specielt er optaget af, er befolkningsproblemet (væksten i bøndernes og fåreflokkenes antal). I artiklen udtrykker han det således: ”En begrænset verden kan kun føde en begrænset befolkning”.

Hardin betragtede befolkningstilvæksten som det største miljømæssige problem og siger ligeud, at det hidtidige dominerende syn, at der bør være en menneskelig frihed til at forplante sig, i fremtiden er uacceptabel. Med en henvisning til Hegel’s berømte dictum, at ”Frihed er indsigt i nødvendighed”, siger han: ”Det vigtigste nødvendighedsaspekt, vi nu til dags må erkende, er nødvendigheden af at droppe friheden til at forplante sig” (”abandoning the commons in breeding”). Her bliver friheden til at forplante sig set som en commons.

Konkret forestiller han sig, at man bliver nødt til at acceptere en form for tvang: ”Den eneste form for tvang, som jeg anbefaler, er gensidig tvang, der er gensidigt accepteret af det flertal af befolkningen, som bliver påvirket”.

Hardins formulering er interessant, fordi den viser, at han forbinder commons med en ”frihed”, som han på befolkningsområdet finder uacceptabel. Men han taler på andre områder også om ”en overlevelse af fælledfilosofien”. Hermed mener han f.eks. ”friheden på havet” til at gøre, hvad man vil (forurene og fiske). Endvidere forudser han, at ”vi snart må ophøre med at behandle parkerne som fælleder, ellers vil de ikke have nogen værdi for nogen”. Derfor konkluderer han:

”At koble begrebet om frihed til at få børn med troen på, at enhver er født med en lige ret til fællederne, er at låse verden fast i et tragisk handlingsforløb”.

Det, mener han, har man gjort i FN’s familiepolitik (i 1967) ved at gøre spørgsmålet om familiens størrelse til et suverænt famileanliggende.

I en senere artikel ”Lifeboat Ethics” (1974) argumenterer han derfor også imod at skabe nye former for commons, bl.a. ”en verdensfødevarebank” og ”en ukontrolleret indvandring”. Disse forslag vil ifølge Hardin begge føre til nye katastrofer. Det eneste, der hjælper, er det, han kalder ”et ansvarligt kontrolsystem, der vil sikre jorden, luften, vandet og fiskeriet i oceanerne”.

Her tænker han specielt på et system med privat ejendomsret, fordi, som han siger:

”Under et system af privat ejendomsret føler de mennesker, der har ejendom, sig ansvarlige for at tage vare om ressourcerne, for hvis de ikke gør det, vil de muligvis tage skade”.

Allerede i 68-artiklen skrev han, at alternativet til commons var ”privat ejendomsret koblet med arveret”. Selvom et sådant alternativ måske ikke kunne siges at være helt retfærdigt, var det langt at foretrække frem for den uundgåelige ødelæggelse, som, ifølge Hardin, fulgte med commons.

Senere ser Hardin imidlertid ikke den private ejendomsret som den eneste strategi for at undgå fælledens tragedie, men taler om både socialisme eller fri markedsøkonomi som to løsningsmuligheder. ”Kun ved at overgå til et andet system, for eksempel socialisme eller privat ejendomsret, vil katastrofen forhindres” (Hardin 2001). Overlevelse kan altså sikres under forskellige former for ejendomssystemer.

Det er også det budskab, Hardin kommer med i en jubilæumsartikel fra 1998 (Hardin 1998), hvor han ser tilbage på sin artikel fra 1968. Men her tilføjer han dog en meget vigtig detalje. Han indrømmer, at han i sine tidligere artikler om commons, har skrevet om det helt uspecificeret. Hans væsentligste fejl har været, at han ikke har talt om et ”ustyret” commons. Her indrømmer han, at man godt kan forstille sig et styret commons. Men det er bemærkelsesværdigt, at han så definerer et styret commons som værende enten en form for socialistisk eller et privat markedssystem:

”En styret fælled kan enten være udtryk for socialisme eller privat erhvervsliv. Hvert af disse systemer kan fungere eller være en fejltagelse. Djævelen ligger i detaljen”.

Så nu hedder hans fortælling ”Den ustyrede fælleds tragedie”. (”The Tragedy of the unmanaged Commons”).

Hardin siger her indirekte, at han har brugt commons-begrebet som ensbetydende med det, flere af hans kritikere kalder et ”open access”-system, en begrænset ressource, som der er fri adgang til og udnyttelse af. Han kalder det blot ”ustyret”. Samtidig viser han en meget begrænset forståelse af, hvad ”en styret fælled” er. For Hardin bliver et styret commons enten forbundet med

en privat eller statslig ejendomsform. Men herved mister begrebet sin egentlige kernebetødning som en fællesejendomsform, der hverken er privat eller statslig.

Commons som én blandt flere mulige ressourceforvaltningsmåder

I 1983 blev der i USA skabt en videnskabelig arbejdsgruppe omkring Common Property Ressource Management (Ostrom, 2001), som var interesseret i en både empirisk og teoretisk analyse af forskellige naturressourceforvaltningssystemer. Her fik den amerikanske politolog Elinor Ostrom efterhånden en central rolle. I de sidste 15-20 år har der i forlængelse af denne gruppes arbejde udviklet sig et omfattende internationalt forskningsnetværk, der beskæftiger sig med commons-begrebet. Det resulterede i 1989 i dannelsen af The International Association for the Study of Common Property (IASCP). En udløber af dette arbejde har været etableringen af et omfattende center (bibliotek) og registrering af forskningen omkring Commons på Indiana University (<http://dlc.dlib.indiana.edu/>).

De har dannet skole i den institutionelle politologi igennem deres studier af forvaltning af fællesressourcer ved både empirisk og teoretisk at have argumenteret for, at Hardins problemanalyse i ”The tragedy of Commons” ikke er uundgåelig. Efter deres opfattelse bygger Hardins analyse på en række antagelser, som ikke gøres eksplicite, og som er bestemmende for hans konklusioner. Et led i Elinor Ostroms ændring af problemanalysen bestod i at fremdrage disse ”skjulte” værdipræmisser og bl.a. vise, at laboratorieeksperimenter og historiske casestudier af forskellige ressourceforvaltningssystemer pegede på, at der kan eksistere et andet samspil mellem mennesker og institutioner end det, der forudsættes i Hardins analyse og de policy konklusioner, som mange har uddraget af den.

I mainstream policy-analysen af forvaltning af fællesressourcer (common-pool-ressources) antages det ifølge Ostrom, at:

- *”Ressourcebrugere er værdifrie aktører, der maksimerer deres umiddelbare fordele og ikke samarbejder for at løse de fælles dilemmaer, de møder.*

- *At designe regler for at ændre deltagernes incitamenter er en relativt simpel analytisk opgave.*
- *Organisationen i sig selv kræver central ledelse” (Ostrom, 1999, s. 493).*

Denne forståelse fører til, at man ikke kan forestille sig ressourceforvaltningsorganisationer uden regler og reguleringer fra en central autoritet.

Hvis man går ud fra grundantagelser om mennesket som rationelle egoistiske nyttemaksimerende individer og organisationerne som havende til opgave at ændre incitamentsstrukturen, så kan man forudsige, at der vil opstå de teoretisk beskrevne problemer, som ”fangens dilemma”, ”free rider”-problemer samt ”fælledens tragedie”. Ud fra disse grundantagelser følger så med logisk nødvendighed policy-forslag om en markeds- eller statsliggørelse af ressourceforvaltningen. Det ser man i alle mainstream-lærebøgernes analyser og anbefalinger inden for miljøforvaltning.

Men fejlen ved Garrett Hardins analyse lå også i hans specielle opfattelse af commons. I virkeligheden gjaldt hans konklusioner kun i de tilfælde, hvor commons-ressourcen havde karakter af det, man kalder ”open access”, fri adgang til en begrænset ressource. Hardin havde imidlertid helt overset, at man ikke bare historisk, men også aktuelt rundt om i verden har kunnet finde mange forskellige naturressourcer med commons-karakter, som fungerer udmærket i kraft af forskellige lokale selvforvaltningsformer.

I Ostoms forskningsnetværk udviklede man først et nyt fælles begrebsapparat. Man startede med at konstatere, at begrebet commons i det almindelige hverdagsprog havde to betydningsdimensioner. For det første refererede det til forskellige typer af ressourcer. For det andet refererede det til en form for ejendomsinstitution, som involverede fælles ejendomsret eller brugsret. For at få disse forskellige, analytiske dimensioner klarere frem, besluttede man at skabe et nyt videnskabeligt begrebsapparat, hvor man om det første taler om en Common-Pool-Ressource (CPR).

CPR indeholder både naturlige og menneskeskabte ressourcer, hvor:

- *”Udelukkelse af begunstigede personer gennem fysiske og institutionelle midler er særlig kostbar.*
- *Udbytning af en bruger reducerer udnyttelsen af ressourcer fra andre brugere” (Ostrom, 1999).*

Det er altså ressourcer med nogle specielle økonomiske karakteristika: Man kan kun med besvær eller med store omkostninger udelukke nogen fra brugen af dem, og samtidig er de karakteriseret ved, at en deltagers udbytte formindsker en anden deltagers udbytte.

Ifølge denne almindeligt brugte økonomiske begrebsfastlæggelse adskiller common-pool-ressourcer sig klart fra både private og offentlige goder. Common-pool-ressourcer ligner offentlige goder ved besværet og de store omkostninger ved at udelukke nogen fra brugen af dem (de er vanskeligt ”excludable”, som økonomer siger). Men de ligner samtidig private goder ved, at en deltagers udbytte af ressourcen formindsker en anden deltagers udbytte (at være ”subtractable” eller ”rival”, som økonomer siger).

		Eksklusion fra forbrug (excludable)	
		Ja	Nej
Konkurrence i udbytte (forbrug) (subtractable eller rival)	Ja	Private goder: Fødevarer, klæder, biler	Common-pool-ressourcer: En række naturressourcer.
	Nej	Klub goder: Private skoler, biografer, klubber	Offentlige goder: Forsvar, politi

Tablet 1: Den klassiske opdeling af goder i økonomien.

De typiske, naturmæssige common-pool-ressourcer er skove, græsningsarealer, bjerge (minerale), søer, havområder, atmosfæren, men også grundvand-bassiner og kunstvandingsområder. Selve den specielle karakter af en common-pool-ressource skaber en række potentielle dilemmaer og problemer. Uden hensigtsmæssige regler for adgang til, brug af og udtrækning fra en sådan ressource kan der på grund af forskellige aktørers interesseforskelle på kort og lang sigt opstå problemer, der både kan føre til overforbrug af ressourcen og manglende opretholdelse og forbedring af ressourcen.

Ud over nærmere at definere det økonomiske aspekt af denne specielle ressource skabte man også et begrebsapparat til at karakterisere forskellige ejendomsretssystemer, hvor man skelnede mellem fire hovedtyper af ejendomsretsregimer:

- ”Open access” (åben adgang), der er karakteriseret ved fraværet af en håndhævet ejendomsret.
- Gruppeejendomsret, hvor en gruppe af brugere har ressourcerettigheder og kan ekskludere andre (holde andre ude).

- Individuel ejendomsret, hvor ressourcerettighederne haves af en enkelt (eller et firma), som kan ekskludere andre.
- Endelig regerings- eller statsejendom, hvor ressourcerettighederne haves af en regering, som kan regulere eller subsidiere brug.

Men samtidig forsøgte Schlager og Ostrom (1992) også at skelne mellem forskellige dimensioner i ejendomsretten for at kunne skelne mellem forskellige grader af ejendomsret mellem fuld ejendomsret og forskellige former for brugsret.

	Fuld ejendomsret ("owner")	Forretningshaver ("proprietor")	Autoriseret fordringshaver ("claimant")	Autoriseret bruger ("authorized user")	Autoriseret markedsdeltager ("authorized entrant")
Adgangsret ("access")	X	X	X	X	X
Adgang til at opnå udbytte fra ressourcen ("withdrawal")	X	X	X	X	
Ret til at styre og regulere ressourcen ("management")	X	X	X		
Ret til at bestemme, hvem der har adgangsrret ("exclusion")	X	X			
Ret til at sælge eller udleje styring og eksklusionsretten ("alienation")	X				

Tablet 2: Type af rettigheder knyttet til forskellige positioner. Baseret på Schlager og Ostrom (1992).

Denne analytiske skelnen mellem forskellige dimensioner i ejendomsrets-begrebet er skabt på grundlag af studier af forskellige fiskeri-, ejendoms- og forvaltningsformer. Det centrale er, at retten til at udelukke andre styrer i det daglige, og det at sælge en ressource ikke uden videre hænger sammen. Schlagers og Ostroms konklusion er, at tildeling af fuld ejendomsret i sig selv ikke er nogen garanti imod ressourceødelæggelse og overinvestering. Det er heller ikke altid tilfældet, at statslige ændringer i forhold til lokale

ejendomsformer fungerer. I stedet for en blind tro på idealtypiske former for privat ejendomsret, fællesejendoms institutioner (common-property institutions) eller regeringsindgreb, er det nødvendigt med en bedre forståelse af, hvorledes de konkrete ejendomsformer faktisk fungerer. ”No real-world institution can win in contest against idealized institutions”.

Ved den analytiske adskillelse af et økonomisk aspekt, hvor man får defineret en speciel type ressource i forhold til private og offentlige goder, og et ejendomsretligt aspekt, hvor man får udskilt forskellige dimensioner i ejendomsretsbegrebet og samtidig defineret forskellige ejendomsretsregimer efter, hvilken gruppe der har ejendomsretten, sker der en reel opløsning af commons-begrebet som et entydigt begreb.

Hvis man, efter analytisk at have adskilt og opløst commons-begrebet i en hel række nye begreber, forsøger at kombinere den økonomiske og ejendomsrætmæssige dimension, ser man, at common-pool-ressourcer principielt kan ejes, styres og forvaltes under meget forskellige ejendomsregimer, både under individuelle, statslige og gruppe (kollektive) regimer. Og Ostroms m.fl. (1999) konklusion er, at empiriske studier viser, at man slet ikke kan sige, at et bestemt ejendomsretsregime er bedre til at forvalte common-pool-ressourcer end andre:

”Empiriske studier viser, at der ikke findes en bestemt type af ejendomsregime, som fungerer effektivt, retfærdigt og bæredygtigt i forhold til alle common-pool-ressourcer”.

Ostroms laboratorieeksperimenter satte spørgsmålstejn ved de normale økonomiske antagelser omkring rationalitet og menneskesyn. De viste, at aktører med kommunikation og aftaler laver en række regler for udnyttelse af ressourcer, som bryder med antagelserne om ønskeligheden og nødvendigheden af privatisering og/eller central styring. Aktørerne er ikke fuldt rationelle, men begrænset rationelle og er med udvikling af et sanktionssystem i stand til at ændre deres egne regler, dvs. lære af erfaringer og skabe nye regler. Konklusionen af eksperimenterne var, at flere begrænset rationelle lokale brugere er bedre til at designe regler end en central rationel aktør udefra.

Men ikke alene laboratorieeksperimenter antastede forudsætningerne. Ostrom har sammen med kolleger indsamlet oplysninger i form af casestudier om, hvorledes et stort antal fællesressourcer i form af vandingssystemer, skove, fiskepladser og grundvandsmagasiner er blevet forvaltet i en lang

række lande. Disse casestudier har enstydigt vist, at selvorganiserede ressourcestyringssystemer er bedre til at styre og forvalte end centralorganiserede systemer, at en decentralisering er bedre end en central styring:

- De bygger på lokal viden både faktisk og normativ.
- Når deltagerne kender hinanden, opbygges en gensidig tillid og troværdighed, hvilket mindsker omkostningerne til sanktioner.
- De bygger på disaggregeret kompleks viden, der er meget forskelligartet.
- De fører til bedre tilpassede regler.
- Og de medfører lavere omkostninger til kontrol og implementering af reglerne.
- De reducerer fejlmuligheder og giver mulighed for eksperimenter.

Ostrom opstillede derfor også en række designprincipper for, hvornår selvorganisering er succesfuld:

- Ressourcerne kan måles og kontrolleres.
- Forandringstakten er moderat.
- Der er face-to-face-fællesskaber, hvilket skaber social kapital.
- Outsidere kan ekskluderes.
- Der eksisterer en effektiv gennemførelse af regler.

Men Ostrom var også opmærksom på, at lokale selvforvaltningssystemer kan bryde sammen, f.eks. hvis:

- Der er nogle deltagere (aktører), som ikke vil organisere sig.
- Man har nogle betydningsfulde lokale tyranner.
- Der opstår stagnation.
- Der eksisterer en mangel på videnskabelig viden.
- Der opstår konflikter.

Ostroms resultater peger på en sammenhæng mellem fællede og lokalsamfund, og at velfungerende lokalsamfund bag ved fællede må bygge på tillid og deltagelse og have en uformel organisationsform, der er demokratisk samt have lokale konfliktløsningsmekanismer.

En komisk fortælling om en ny commons, der er truet af privatisering og indhegning (enclosure)

I de sidste 15 til 20 år er der vokset en helt ny type commons, et informations-commons, op, som har en særlig karakter, og hvor der i dag foregår politiske kampe omkring beskyttelse eller nedbrydning af denne nye fælled.

Når Internettet kan ses som en ny commons, hænger det sammen med, at der herigennem er skabt et helt nyt, offentligt rum, hvor man får fri adgang til helt uanede mængder af informationer om alt og alle samt formidling af kulturelle traditioner. De centrale protokoller på Internettet er åbne, og der findes en stærk open source/free software-bevægelse, der kæmper for at holde så store dele af nettet åbent for alle som muligt (Bollier, 2003).

Internettet har en særlig karakter som commons, som adskiller den fra de naturlige commons ved at udbyttet ved at bruge denne commons ikke er konkurrerende. En brugers brug formindsker ikke en anden brugers udbytte, som det normalt er tilfældet med common-pool-ressourcer, og som kan føre til overforbrugs- og nedslidningsproblemer. Tværtimod fungerer denne commons (Internettet) således, at jo flere der anvender den, jo bedre bliver den. Information har ofte den egenskab, at jo mere den bliver delt, modificeret og brugt, desto mere vokser den og desto bedre bliver den.

Denne egenskab ved en commons kendes også fra andre typer. Det gælder således også delvis for telefoner, landeveje og vandveje. Men her gælder også til en vis grænse det forhold, at jo mere de bruges, jo mere vil det gavne alle. Dog kan der ved denne type goder opstå køproblemer.

Den amerikanske juraprofessor Carol Rose har i den forbindelse talt om "The Comedy of Commons", som en modsætning til "The Tragedy of Commons". Det beskrives som det forhold, at "en stigende deltagelse forøger værdien af aktiviteten eller ejendommen snarere end at formindske den" (Rose, 1994).

Men samtidig med skabelsen af Internettet er der vokset en stadig kraftigere tendens til markedsføring og enclosure af Internettet (Boyle 2003). Det viser sig på forskellige felter. De åbne standarder er under pres ved, at store firmaer arbejder for, at en række tekniske standarder patenteres og dermed

gøres til et forretningsobjekt. Det viser sig ligeledes i en voksende tendens til skabelse af intellektuel ejendomsret. Der er noget paradoksalt i, at samtidig med at de tekniske muligheder for en informationsspredning til alle bliver større, er der en stigende tendens til beskyttelse af den intellektuelle ejendomsret.

Tidligere har der i højere grad været enighed om, at ideer og fakta altid burde være offentlige og ikke kunne patenteres. Men i dag forsøger mange store firmaer at beskytte mange typer af datakombinationer. Hvor copyrightreglerne oprindeligt var skabt for at skabe et indkomstgrundlag for fremtidige innovationer, bruges de i dag i højere grad som grundlag for beskyttelse og skabelse af monopoler. Derfor kan man stille spørgsmålstejn ved om reglerne i dag i en række tilfælde ligefrem hæmmer innovationen i stedet for at fremme den. Endelig ser man omkring Internettet en udbredt tendens til privatisering og stærkere styring på den måde, at den oprindelige gavekultur (at man stiller sine informationer til fri rådighed) på nogle områder i stigende grad afløses af en betalingskultur. Men Internettet er ikke kun truet af private virksomheder, men måske i lige så høj grad af regeringer, der ønsker at beskytte imod pornografi, ukorrekte meninger og terrorisme.

Den amerikanske juraprofessor James Boyle, der har beskæftiget sig med Internettet og intellektuel ejendomsret mener, at det offentlige domæne, dvs. hvad der er tilgængeligt for alle (offentligheden), i dag er truet af tendensen til enclosure på Internettet. Derfor mener han, at man, ligesom man i 1960'erne havde behov for en ny miljøbevægelse, i dag har behov for en række bevægelser og organisationer, der forsvare det offentlige domæne.

”Det offentlige domæne burde have sit Greenpeace, sin miljøbeskyttelsesfond, sit naturfredningsråd, sine miljøbekymrede videnskabelige eksperter. Faktisk er organisationer, der svarer til disse funktioner, nu ved at blive dannet” (Boyle, 2003, s.73).

Inge Kauls nydefinering af public good-begrebet (offentligt gode-begrebet)

I de sidste fem år har direktøren for FN's udviklingsprogram, UNDP, Inge Kaul, sammen med en række udviklingsforskere, i en række bøger (Kaul 1999, 2003) lanceret begrebet public goods som et af de centrale begreber i

analyser af, hvorledes det internationale samfund igennem FN kan løse en række af de problemer, der følger i kølvandet på globaliseringen.

Public goods (offentlige goder) er som tidligere beskrevet et etableret økonomisk videnskabeligt begreb, der normalt sættes i modsætning til private goder, hvor definitionen for private goder er, at det er goder, hvor forbruget formindsker nytten for andre, og hvor man samtidig nemt kan ekskludere forbruget fra andre forbrugere. Heroverfor står offentlige goder, som et residual, hvilket er goder, hvor forbruget ikke formindsker nytten for andre, og hvor der ikke er nogle fordele ved at udelukke andre fra brugen af det. Dertil føjes ofte, at fremskaffelsen af de private goder sker igennem markedet, mens fremskaffelsen af de offentlige goder sker igennem staten. Det er den konventionelle økonomiske visdom, som man finder i næsten alle økonomiske lærebøger.

Denne definition, mener Kaul, er utilstrækkelig. For det første kan definitionen give indtryk af, at det nærmest er en given, objektiv sag og ikke et politisk valg, om et gode er privat eller offentligt. For det andet betyder et godes offentlighed i forbrug ikke, at alle befolkningsmæssige grupper faktisk bruger det, eller at de har positiv nytte af det. Og for det tredje behøver et offentlig gode ikke nødvendigvis at være fremskaffet af staten. Det betyder, at den traditionelle definition kræver en modifikation. Et offentlig gode kan ikke kun defineres negativt, men må også defineres positivt. Og da mange offentlige goder er sociale konstruktioner, må den offentlige involvering i designet være en del af karakteristikken. Endelig må offentlighed i forbrug kædes sammen med offentlighed i nytte.

I stedet for at være karakteriseret ved at være ikkeekskluderende, foreslår Kaul, at offentlige goder er inkluderende, dvs. har kvaliteter af at være ikke-diskriminerende. Hendes forslag til ny definition lyder derfor:

"Offentlige goder er karakteriseret ved at være inklusive (offentlige i forbruget), baseret på direkte deltagende beslutningstagen og design (offentlige i udbud) og retfærdig (offentlige i nytte)" (Kaul, 2001).

Med denne definition har Kaul sprængt den mere snævre økonomiske bestemmelse og givet definitionen en mere tværvidenskabelig og normativ bestemmelse. Det sker både ved at give den en klar politisk dimension samt en normativ dimension med aspekter af demokrati og retfærdighed. Offentlighedsbegrebet bliver udvidet og differentieret ved opstilling af en

”offentlighedstriangel”, som hun betegner det. Offentlighed i forbrug er den dimension, der måler et godes inklusivitet. Hertil føjer hun en dimension af offentlighed i beslutningsprocessen og en offentlighed i fordelingen af nytten af godet.

Kaul er hovedsagelig interesseret i godernes fordeling mellem den private og den offentlige sektor og vier ikke klubgoderne og common-pool-ressourcerne selvstændig opmærksomhed. De kan ifølge Kaul enten være blevet gjort offentlige eller private på grund af politiske beslutninger eller af tilfældigheder.

Hendes interesse for en redefinering af offentlige goder gælder især de globale offentlige goder. Generelt vil der være en tendens til underforsyning og underfinansiering af offentlige goder i forhold til private goder, fordi en del offentlige goder først udspringer af erfaringer med markedsfejl. Denne tendens vil være endnu mere udtalt på det globale plan, hvilket er baggrunden for Kauls stærke interesse for at gøre public good-begrebet mere velegnet til analyse og problemløsning i og blandt de internationale organisationer. Den stadig mere globaliserede verden med alle dens deraf afledte problemer kræver skabelsen af en række public goods, institutionelle strukturer og normer, der kan skabe fred og sikkerhed, finansiell stabilitet, økologisk bæredygtighed, sundhed og effektive markeder.

Commons som et nyt nøgleord i skabelsen af en ny social bevægelse

I de sidste ti år har den amerikanske journalist og politiske aktivist David Bollier været en fremtrædende repræsentant for en ny bevægelse i USA, der har kæmpet for en ”Reclaiming the Commons”, for en tilbagelevering af commons til det amerikanske folk. Derved er slagordet, som Ecologist brugte første gang i 1993, blevet aktualiseret. En udløber af dette initiativ er bl.a. skabelsen af et projekt ”Friends of the Commons”, der har udformet en ”State of the Commons 2003-04”, der indeholder både en aktuell beskrivelse af commons tilstand i USA og en strategi for, hvorledes man kan tilbageerobre commons.

I bogen *Public Assets, private Profits. Reclaiming the American Commons in an Age of Market Enclosure* (2001) foretager han en nærmere analyse af

commons-begrebets betydning med den hensigt at gøre det til et centralt keyword i skabelsen af en politisk græsrodsbevægelse imod tendenserne til markedsgrørelse og privatisering (enclosure).

For Bollier er det vigtigt at få erstattet tragediefortællingen om commons med en anden og mere positiv fortælling. Hardins metafor har betydet, at der i vide kredse er blevet skabt en mistillid til fælles (kollektiv) ejendomsret. Efter BOLLIERs opfattelse var Hardins analyse helt misvisende og burde snarere have heddet "The Tragedy of Open Access". Derfor skal BOLLIERs bog opfattes som et forsøg på at skabe en anden og positiv fortælling om commons, om menneskers evne til at samarbejde for det fælles bedste. Bollier definerer commons med to dimensioner. Han taler om det i to primære henseender:

- Som håndgribelig aktiv eller ressource
- Som et socialt system for styring af ressourcen. Det er et net af moralske og sociale normer, som gør et fællesskab i stand til at samarbejde og styre en ressource (ibid., s. 13).

Senere betegner han disse dimensioner som "commons-as-property" og "commons-as-gift-economy", og han tilføjer en tredje type af commons, nemlig det han kalder "frontier commons", som indbefatter "livets genetiske struktur, oprindelige folks viden og traditioner, dybhavsminerale og den menneskelige bevidsthed selv"(ibid., s. 14).

Set i forhold til Ostroms forsøg på en videnskabelig begrebsafklaring synes Bollier at operere med samme analytiske skelnen mellem en fysisk og en social dimension. Men som fysisk ressource forsøger Bollier ikke at give commons-begrebet en mere præcis definition som Ostrom ved at tale om en common-pool-ressource som en speciel økonomisk ressource set i forhold til både private og offentlige goder. Selvom Bollier nævner Ostroms begreb common-pool-ressource, bruger han det ikke.

Desuden adskiller karakteristikken af det sociale aspekt sig også væsentligt. Her forsøger Ostrom at give et meget specificeret begrebsapparat til karakteristisk af forskellige grader og former for ejendomsret, hvorimod Bollier her giver en mere bred karakteristisk for, hvorledes et fællesskab styrer en ressource. Bollier skelner således ikke mellem forskellige grader af ejendomsret (adgang, brug, styring).

Bolliers anvendelse af commons-begrebet viser sig i en liste over, hvad han mener, bør betragtes som commons (ibid., s. 13). Det omfatter:

- Offentlig ejendom (jord, naturressourcer og parker).
- Offentlige institutioner (skoler, universiteter, biblioteker).
- Naturen uden for markedet (atmosfæren, vandet, lokale økosystemer, radiobølger, og de genetiske strukturer).
- En række brugerstyrede forvaltningsformer (jord, haver, software, vand)
- Gaveøkonomier i form af sociale netværk for bytte i forskningsverdenen, på Internettet og i en række lokale samfund.
- Den fælles arvede viden i form af videnskabelig forskning, historisk viden og folkevisdom.
- Kulturelle traditioner og normer som tjener som en fælles moralsk forudsætning og forventning for styring af det daglige liv.

Denne opregning viser noget om Bolliers ærinde. Han er ikke udelukkende ude på at finde ud af og opregne de faktisk eksisterende fællesejendomsformer, som ikke er private og heller ikke offentlige. Han angiver også en række ressourcer, som i dag er offentlige og er private eller ved at blive det, men som efter Bolliers opfattelse burde være fællesejendom. Derfor ligger der i Bolliers definition også en angivelse af, hvad han mener, der bør være commons. Han skal bruge sit begreb til at overbevise om at rykke grænsen mellem specielt markedet og en form for ny fællesejendom (commons). Bolliers hovedærinde er at forhindre tendensen til en markedsførelse, "enclosure" af commons. Betydningen af commons bliver derfor også meget bred, når Bollier taler om sammenstødet mellem markedet og commons, hvor han betegner commons som en fremvoksende ny "meta-discourse":

"Fælledeerne drejer sig om den akademiske videnskabs uafhængighed, om bevarelsen af den fælles etik, den sociale kontrol med bestemte ressourcer og demokratisk deltagelse i politik (Bollier, 2004a).

I forlængelse heraf taler han et andet sted om commons som en bevægelse:

"Det er et eklektisk sæt af kampagner for at beskytte en række natur- og samfundsfrembringelser, som vi deler i fællesskab, og som er uundværlige for vores velbefindende og for de fremtidige generationer" (Bollier, 2004B).

Her fremgår det klart, at med en sådan commons-opfattelse, er commons mere end en ”objektivt økonomisk” kategori og betegnelse for de fælles-ejendomsformer, der faktisk eksisterer, men må ses som udtryk for en ny politisk bevægelses normative udtryk for, hvad ”det fælles” bør være i et fremtidigt samfund.

I sin seneste bog *The Silent Theft. The Private Plunder of our Common Wealth* (Bollier, 2003) taler Bollier om commons-begrebets mange ansigter og foreslår en mere præcis afgrænsning i forhold til offentlige goder ved at skelne mellem public assets og common assets. Public assets ejes og leveres af staten og finansieres af forskellige former for skatter. Det er, hvad romerne kaldte res publicæ, hvorimod common assets er forskellige ved typisk at være ikkeejet, ikkeprissat og i stigende grad sårbare for private ejeres enclosure. Det er hvad romerne betragtede som res communes (Bollier, 2003, s. 178-79).

Og som en tredje facet ved commons-begrebet fremdrager han commons som social organisationsform som de regler der styrer et fællesskabs forvaltning af en ressource. Dette aspekt af commons-begrebet synes at være afgørende for BOLLIERs skelnen i forhold til public goods, idet han siger:

”Mens et offentligt gode perspektiv sikkert er nyttig, er det ikke nødvendigvis sikkert, at den problematiserer de sociale styringsmetoder, der anvendes til styring af fælleder” (Bollier, 2003, s. 20).

Her foreslår han også en måde at værdisætte sådanne commons. Det kan ske ved, at en fond gøres ansvarlig for den, således at det udadtil gøres til privat ejendom, men indadtil til en commons.

Nogle perspektiverende betragtninger

Hardins commons-artikel fra 1968 fik mange forskelligartede og modsatrettede effekter. Den skabte et stærkt billede og forklaring af en mulig miljøkatastrofe og var dermed med til at sætte miljøspørgsmålet på den politiske og videnskabelige dagsorden. Den var samtidig med til at gøre det ellers næsten ukendte commons-begreb kendt. Dog blev det forbundet med noget negativt, hvilket kom til at klæbe mere generelt til begrebet fællesejendom eller kollektiv ejendom.

De følgende års videnskabelige debatter satte imidlertid spørgsmålstegn både ved Hardins problembeskrivelse og ved hans løsningsforslag. De fleste samfundsforskere var enige om, at hvad Hardin betragtede som et generelt billede på miljøproblemet i virkeligheden var et specielt tilfælde. Hardins brug af commons-begrebet var misvisende, idet han snarere burde have talt om "open access"-ressourcer. Derfor indrømmede han også 30 år efter, at han burde have skrevet, at hans teori kun gjaldt "ustyrede" commons.

I 1980'erne skete for alvor en positiv renæssance for commons-begrebet i den samfundsvidenskabelige verden. Man påviste, at commons ikke bare var et historisk begreb og noget, som var ved at blive afskaffet, som man kunne få indtrykket af i Hardins artikel, men at det i mange lande fandtes som vel-fungerede lokale selvforvaltningssystemer af forskellige økosystemer. Det var altså en stor misforståelse at betragte commons som ustyrede. De var i høj grad styret af værdier og forskellige, både formelle og uformelle, normer.

Forskningsgruppen omkring Elinor Ostrom skelnede mellem et fysisk, økonomisk og et juridisk aspekt af commons-begrebet, hvor man om det økonomiske talte om common-pool-ressourcer (eller goder) og om det juridiske talte om common property som en tredje ejendomskategori, der befandt sig mellem privat og offentlig ejendom, og samtidig skelnede mellem forskellige dimensioner i selve ejendomsbegrebet. Men derudover fandt man ud af, at forskellige former for lokal selvforvaltning var en hensigtsmæssig og effektiv organisationsform i forhold til en række lokale commons (økosystemer).

I forlængelse af disse begrebsmæssige sondringer vil jeg foreslå, at man skelner mellem fire dimensioner i commons-begrebet:

- Det har en fysisk-økologisk dimension, som kan siges at have med bæredygtigheden og den fundamentale overlevelse at gøre.
- Dernæst har den en mere økonomisk dimension, der har med økonomiske goder, knaphed, konkurrence og velfærd at gøre.
- Dertil kommer en politisk dimension, der vedrører magt, indflydelse (demokrati), autonomi og frihed.
- Endelig kommer en symbolsk-identitetsmæssig dimension, der er knyttet til fællesskabet og sproget.

Commons-begrebet kan ikke reduceres til en enkelt af disse dimensioner, men vil i den udviklede sprogbrug kunne ses som et element i flere af disse

dimensioner. Disse dimensioner svarer til de fundamentale basic needs, som bl.a. Johan Galtung og Wirak (1979) operer med i deres samfundsteori:

- Overlevelse.
- Velfærd.
- Frihed.
- Identitet.

Men 1980'erne og 90'erne bragte også andet nyt. I den periode blev man vidne til, at en helt ny type af commons opstod, nemlig Internettet som en ny informations-common. Og denne nye common havde ikke alle de karakteristiske træk ved common-pool-ressourcer. Udnyttelsen af ressourcen medførte ikke konkurrence mellem brugerne, men skabte tværtimod større synergi og udvikling af ressourcen. Jo mere den blev brugt, jo større fordel og udbytte fik alle af den. I stedet for en tragediefortælling havde man her et eksempel på en komediefortælling vedrørende en common.

Forskellen mellem tragedien og komedien er jo, at tragedien ender ulykkeligt, mens komedien ender lykkeligt (Jenstoft, 1998). Hvor tragedien åbenbarer kræfter, der modarbejder aktørerne, fører komedien til forsoning mellem modsætninger. Det betyder, at komedien er langt mindre deterministisk end tragedien og forudsætter, at der kan ske en læring og forbedring, fordi de indser komikken og ironien. I tragedier bliver mennesker ofte dræbt og gjort til ofre, hvorimod de i komedier ikke bliver straffet, men som en klovn korrigeret igennem dialog og latter. Komedien kan derfor siges at være mere menneskelig.

Den øgede videnskabelige interesse for commons-begrebet var givetvis medvirkende til, at commons-begrebet i 1990'erne i miljøbevægelsen og i andre nye sociale bevægelser blev et symbol og slagord ("Reclaim the Commons") både for det "fælles", man ville forsvare i forhold til nyliberalismen og markedsgørelsen, og det "fælles" (nye ejendoms- og organisationsformer) man ville udvikle i forhold til et fremtidigt samfund. Nu var det ikke blot miljøbevægelsen, der krævede "Reclaim the Commons". Nu blev sloganet også brugt af den nye antiglobaliseringsbevægelse, som dukkede op efter demonstrationerne i Seattle i 1999. Den canadiske journalist Naomi Klein (2001) brugte således udtrykket som samlingspunkt for de mange forskellige oppositionelle tråde, som løb sammen i denne bevægelse:

”På samme tid er der oppositionelle tråde, der tager form i mange forskellige kampagner og bevægelser. Den fælles ånd er et radikalt krav om tilbagelevering af fællederne. Sådan som vores fælles rum, byer, torve, gader, skoler, landbrug, planter, bliver fortrængt af den voldsomt forøgede markedsplads, skabes en modstand rundt omkring i verden. Folk kræver en tilbagelevering af naturen og kulturen og siger, at ”det bør være offentligt rum”.

I den nye bevægelse blev der ført en diskussion om skabelsen af en ny politisk diskurs, der havde to hovedkoordinationspunkter eller key words, nemlig commons and communities. Massimo De Angelis, som er en af bevægelsen teoretikere, forklarer det således:

”Denne del fremsætter et argument for udvikling af en ny politisk diskurs baseret på to hoved- koordinater, fælleleder og fællesskaber. Fælleleder foreslår alternative, ikkevaregjorte midler til at tilfredsstille sociale behov, f.eks. at opnå social rigiditet og at organisere social produktion. Fælleleder er nødvendigvis skabt og vedligeholdt af fællesskaber, f.eks. af sociale netværk, som gensidig hjælp, solidaritet og menneskelig udvekslingspraksis, som ikke er reduceret til markedsform. Stedet for disse netværk behøver ikke være bundet til lokaliteten, men fællesskaber kan operere både på lokale steder og gennem translokale lokaliteter (The Commoner, Winter, 2003).

Med communities menes altså ikke kun lokalsamfund, men alle typer af fællesskaber, der defineres som læringsprocesser i sociale relationer.

Denne tendens i brugen af commons-begrebet genfindes i et af anti-globaliseringsbevægelsens teoretiske hovedværker, nemlig Michael Hardt og Antonio Negris: Imperiet (2003). Her siger Hardt og Negri, at der i hele den moderne periode har været en kontinuerlig tendens til at privatisere hvad der er fælles, herunder de gamle fælleleder. Hvad det gælder om er at skabe en ny opfattelse af commons og generobre commons (Hardt og Negri, 2003, s. 289). I tilslutning til de franske filosoffer Gilles Deleuze og Félix Guattari siger de:

”At skabe begreber, og det de kalder ”fællesnavne”, er i virkeligheden en aktivitet, der kombinerer mængdens intelligens og handlen, og som får den til at arbejde sammen. At skabe begreber betyder at iværksætte et reelt projekt, dvs. et fællesskab. Den eneste måde at skabe begreber på er

nemlig at arbejde i en fælles retning. Hvis vi betragter denne fælles bestræbelse fra produktionens fænomenologiske standpunkt, fra begrebets epistemologiske standpunkt og fra en praksis' standpunkt, så er den et projekt, der er uadskilleligt fra mængdens aktivitet” (Hardt og Negri, 2003, s. 289).

Her taler de om commons som noget helt nyt, noget vagt fælles, som forbindes med skabelsen af den mængde (multitude), som er under dannelse og som ses som en modmagt til Imperiet. Denne commons-forestilling bliver senere udviklet i deres nyeste bog: *Multitude* (2001), hvor commons ses som både forudsætning, resultat og mål for den samfundsmæssige produktionsproces. Her hedder det blandt andet:

”Fælleden markerer en ny form for suverænitet, den demokratiske suverænitet (eller mere præcist, en form for social organisation som forrykker suveræniteten), hvor de sociale singulariteter kontrollerer deres egen biopolitiske aktivitet gennem varer og tjenester, som muliggør multitudes reproduktion af sig selv”.

Interessant nok taler man fra en helt anden vinkel, nemlig toppen af FN systemet, samtidig om, at man også er vidne til et ekspanderende offentligt rum, forstået på den måde, at både stater, virksomheder, det civile samfund og husholdninger blev underlagt et stigende krav om at kunne legitimere sig over for en offentlighed. Inge Kaul taler ligefrem om: En stor arena og formentlig en ny æra af offentlighed er opstået”.

”Commons” og ”publicness” synes altså på trods af den stadige markedsførelse også at være begreber, der synes at få en stigende betydning og opmærksomhed både ”fra neden” og ”fra oven” i det internationale system.

Den forudgående analyse har vist, at definitioner af commons har været bestemt af de mål, Hardins, Ostroms og Bolliers forskning og politik har været drevet af, hvilket har givet sig udtryk i de grundlæggende metaforer, de har benyttet.

Hardin ville gøre opmærksom på den truende miljøkatastrofe og stirrede sig blind på befolkningsproblemet som den væsentligste årsag. Han var ikke specielt interesseret i en kortlægning og brug af commons-begrebet, men greb det blot som et billede på en ukontrolleret frihedstilstand, der var uholdbar i længden.

Billedmæssig blev det af Hardin forbundet med en tragediefortælling. Selvom dette billede stadig er blevet hængende, blev det dog hurtigt problematiseret. Hardin forbandt commons med en fuldstændig fri adgang til en resource, som ingen havde ejendomsret til (open access). Men det er en tilstand, som ikke bør forveksles med de commons, man har kendt og stadig kender. Selvom ejendomsstrukturen og kontrollen med commons kan være uklar, viser det sig, at der som oftest har eksisteret meget komplekse ejendomsforhold, som ikke lader sig indpasse i enkle forestillinger om hverken privat eller fælles ejendomsret. Det har betydet, at mange også har fået et helt andet syn på problemernes karakter. For Hardin blev commons årsag til de økologiske problemer med overudnyttelse og underinvestering i bevarelse af ressourcen.

For mange af de forskere, der i 1980'erne studerede de faktisk fungerende commons, blev commons derimod set som løsningen på de økologiske problemer. For dem gjaldt det om at få dem til at fungere bedre, "make the commons work", i stedet for at foreslå en privatisering, skabelse af individuel ejendomsret, som der lå som løsningsmulighed i Hardins forståelsesramme.

Ostrom var således interesseret i en kortlægning og forståelse af, hvordan commons faktisk fungerer for at kunne udvikle designprincipper for, hvorledes man kan undgå økologiske tragedier med en række af vores både lokale og globale commons.

Endelig er Bolliers mål, som allerede omtalt, at gøre commons-begrebet til et centralt politisk begreb i kampen mod den stigende markedsgørelse af samfundet.

Erfaringerne med det nye commons, Internettet, var også med til at tragediefortællingen blev forkastet, og man i stedet begyndte at tale om en fortælling med lykkelig udgang, en komediefortælling. Og 1990'ernes miljøbevægelse var med til at omfortolke tragedien. Den bestod ikke i eksistensen af commons, men i enclosure-processen, i afskaffelsen og privatiseringen af commons.

Metaforer kan være et nyttigt videnskabeligt og politisk instrument, især når man vil gøre opmærksom på hidtil oversete aspekter af virkeligheden. Men man bør samtidig være opmærksom på, at de altid vil være interessebundne og ofte er med til at skjule andre aspekter. Derfor bør metaforer altid diskuteres i forhold til andre metaforer, således at man bliver bevidst om deres formål.

1980'ernes videnskabelige kortlægning og analyse af historiske og aktuelt eksisterende commons medførte en økonomisk og juridisk-politisk præcisering af commons-begrebet. Økonomisk fik man udskilt common-pool-ressourcer (goder), som en særlig type goder, og juridisk-politisk fik man skelnet mellem forskellige dimensioner i ejendomsrets-begrebet, samtidig med at man mere nuanceret fik skelnet mellem forskellige ejendomsretsregimer. Det betød, at man fik skitseret muligheden for ejendomsformer, der brød den dualistiske, ideologiske forståelsesform med en privat og offentlig ejendomsform, som Hardin opererede indenfor.

Men samtidig med at commons-begrebet i visse videnskabelige kredse er blevet præciseret som et håndterligt snævrere videnskabeligt begreb, synes det med Hardt og Negri som eksempel at have fået en ny politisk-filosofisk betydning, der forekommer meget vag, fordi det her bliver forbundet både med aktøren for, processen henimod og indholdet i det potentielle ”gode” samfund. Hvad der snævert set er en videnskabelig svaghed er måske her en politisk styrke.

Litteratur

- Bollier, David (2001): *Public Assets, Private Profits. Reclaiming the American Commons in an Age of Market enclosure*. Washington DC. New America Foundation.
- Bollier, David (2003): *The Silent Theft. The Private Plunder of our Common Wealth*. New York. Rutledge.
- Bollier, David (2004A): *The Clash of Markets and Commons - and How it Affects Science, Economic Performance and Democracy*. www.bollier.org.
- Bollier, David (2004B): *Is the Commons a Movement?* www.bollier.org.
- Boyle, James (2003): *The Second Enclosure Movement and the Construction of the Public Domain*. *Law and Contemporary Problems*, vol. 66. Nr. 2&3 Winter/Spring.
- Connolly, William E. (1993): *The Terms of Political Discourse*, Oxford UK: Blackwell.

- De Angelus Massimo (2003): Reflections on alternatives, commons and communities or building a new world from the bottom up. *The Commoner*. Winter 2003. <http://friendsofthecommons.org/understanding/index.html>.
- Galtung, Johan og Anders Helge Wirak (1979): Menneskelige behov, menneskeretigheder og udviklingsteorier. Anders Helge Wirak (red.) *Behov, udvikling og verdier*. Pax. Oslo.
- Hardin, Garrett (1968): The Tragedy of the Commons. *Science*. Vol. 162. Dec.
- Hardin, Garrett (1974): Lifeboat Ethics. The Case against Helping the Poor. *Psychology Today*, Sept. 1974.
- Hardin, Garrett (1998): Extensions of "The Tragedy of the Commons". *Science*, vol. 288, Issue 5364.
- Hardin, Garrett (2001): Carrying Capacity as an Ethical Concept. *The Social Contract*. Fall 2001.
- Hardt, Michael, Antonio Negri (2003): *Imperiet*. København. Informations Forlag.
- Hardt, Michael, Antonio Negri (2005): *Multitude. War and Democracy in the Age of Empire*. London. Hamish Hamilton.
- Klein, Naomi (2001): Reclaiming the Commons. *New Left Review*. May Jun 2001.
- Ostrom, Elinor (1986): Issues of definition and theory: Some conclusions and hypotheses s. 599-614 in national Research Council, *Proceedings of the Conference on Common Property Resource Management*. Washington DC. National Academy Press.
- Ostrom, Elinor (1990): *Governing the Commons. The Evolution of Institutions for Collective Actions*. New York. Cambridge University Press.
- Ostrom, Elinor (1998): Self-governance of common-pool-resources. *The New Palgrave Dictionary of Economics and The Law*. London: Macmillan Ref. Li.
- Ostrom, Elinor (ed.) (1999): *Revisiting the Commons: Local Lessons, Global Challenges*. *Science*. Vol 284. April.
- Ostrom, Elinor (ed.) (2001): *The Drama of the Commons*. Washington DC: National Academy Press.
- Schlager, Edella and Elinor Ostrom (1992): Property rights and national resources: a conceptual analysis. *Land Economics* 68 (3).
- Rose, Carol M. (1994): *Property and Persuasion. Essays on the History, Theory, and Rhetoric of Ownership*. San Francisco. Vestview Press.
- The Ecologist* (1993): *Whose Common Future. Reclaiming the Commons*. London. Earthscan. Publ. Ltd.
- Vandermeer, John (1996): Tragedy of Commons: The Meaning of the Metaphor. *Science & Society*, vol. 60, No. 3. Fall 1996, s. 290-306.